

още по-значителен българският принос в осмислянето на социалистическия реализъм като естетическа система, откриваща необозрими възможности пред съвременния художник.

Ивайло Петров

„АПРИЛСКАТА ПЕСЕН НА ГЕОРГИ ДЖАГАРОВ“ от ВЕНКО ХРИСТОВ
ИЗДАТЕЛСТВО „ХР. Г. ДАНОВ“, Пловдив, 1985. 175 с.

Като критик Венко Христов е доказал, че умее да пише увлекателно и в същото време задълбочено, че има усет за неочакваните аспекти на творчеството, но предпочита трайното, закономерното както в индивидуалното постижение, така и в цялостния развой на културните процеси. Автор на много статии в литературно-критическите издания и печат. Фактически той се явява пред нас за пръв път сега със самостоятелна книга — очерк за Георги Джагаров.

Документално-фактологическият материал, с който е разполагал Венко Христов, критическият му опит и познания в областта на българската и чуждите литератури са добра предпоставка за създаване на цялостно монографично изследване за поета, публициста, драматурга и общественика Георги Джагаров. Венко Христов е предпочел принципа на психологическото портретуване, опитал се е чрез конкретните художествени феномени да изгради цялостния облик на писателя. А това говори, че критикът желае в избора си да се опира на най-трайните „показатели“, каквито са художествените творби, тоест живото слово на всеки значим писател. Защото е безспорно, че в развитието на българската литература написаното от Георги Джагаров взема и ще зема особено място по няколко причини. Най-важната от тях според мен е съвбъдният интерес, който Джагаров изпитва към българската култура и история, към тяхното единство и дълголетие. Оттук и високата художествена значимост на неговите поетически откровения, наситени с важни исторически, обществено-граждански проблеми. Неслучайно поезията, драматургията и публицистиката му съществуват в неделно единство. Но при такава многопосочност на творческите интереси и постижения всеки изследовател би изпитал трудност и обяснил респектираща самозвискателност. Струва ми се, че и Венко Христов се е сблъскал с тази трудност и по тази причина накой места от книгата му звучат доста общо, сякаш за да оправдаят неомерната за критика голяма фигура

на поета и общественика Георги Джагаров. От друга страна, в книгата ярко се открояват любовта и преклонението, които изследователят носи в себе си към творчеството на този голям български писател, удостоен с международни отличия и награди, една от които е и изградата на Френската академия.

Този пиетет, който всеки литературовед би изпитал от досег с истинската поезия, издържан с чувство за мярка и такт, прави книгата на Венко Христов привлекателна и професионално ценна, без обаче да се заблуждаваме, че с нея е изчерпано творчеството на Джагаров. Според мен тъкмо след тази първа по рода си самостоятелна книга за видния български поет предстои позията на нови студии и проучвания върху поезията, драматургията и публицистиката на Георги Джагаров.

Политическият, гражданският патос в поезията на Георги Джагаров обикновено се свързват с нейното интернационално и общочовешко звучене. Венко Христов също доказва с много примери, че интернационалното чувство у поета се ражда от конкретно-исторически, общочовешки предпоставки. Много убедително той мотивира идеята, че не е възможно да се обича въобще човечеството, ако не се познават социалните закономерности в него, ако не се видне и изстрада участието на собствения народ. Както не е възможно да се преценят вярно перспективите пред този народ, ако не се огледа и обобщи исторически правдиво цялостният път, извървян от човечеството.

В тази насока Венко Христов посочва, че Симеон Радев е първият, който изтъква „Ботевското начало“ като първостепенно важно за поезията на Георги Джагаров. Впрочем тази констатация ние бихме могли да открием в различни изонисия у мнозина критици от различни поколения. И тя не е случайна. Според Венко Христов обединяващото е това, че в подобна приемственост напълно отсъства външният, формалният принцип на поетическа изразност. Нещо повече — Венко Христов акцентува, че тази приемственост е и „характерологична“ [тоест по вътрешна предразположеност у творца], и „съзнателна“ (търсена). Характерологичното е в „буриите и полярните страсти“, които изпълват с такава интензивност поезията и на двамата поети, то е и в неразривната връзка между нравственост и емоционалност, чиято пресечна точка е в изпълнението на гражданския, революционния дълг.

„Съзнателното“ е в „търсенето на опора в Ботевата образна система“, в „графичното“ очертаване на събитията, в стремежа напълно да се усвоят и пре-

осмислят художествено-образните постижения на Ботев.

Вкоренена в традицията на Христо Ботев, поезията на Георги Джагаров е едно истинско новаторско явление в българската култура. В нея живее с непомръкнал блясък героизмът на антифашистите, които с кръвта си написаха новата история на своя народ. Но и още — идеята за саможертвата в поезията на Георги Джагаров се превръща в генерална преценка за смисъла на човешкия живот.

Наистина антифашистката тематика като световно явление е една от „духовните характеристики“ на нашия век. Поезията на Младен Исаев, както посочна и Венко Христов, на Веселин Ханчев, и особено „Песни за една страна“ на Вапцаров, поставиха „темелите“ по думите на критика, върху които антифашистката тематика стана водеща и определяща. Поезията на Георги Джагаров е в традицията, но в същото време я обогатява с нови ракурси. Авторът на очерка убедително доказва, че в стиховете на Джагаров не се налага „реквиемът“, нито се изгражда в буквения смисъл на думата „паметник на загиналите герои“. Борбата и свързаните с нея художествени образи не целят постигане на върха в крайната победа като „девят“ за подражание, а се трансформират в апотеоз на самия живот. Това е истинската цел на борбата — изграждане на човешкия живот по нови справедливи закони, в който най-голяма роля ще изиграе чувството за хармония (в най-широк смисъл) и красота. По тези причини „епитафните“ на Г. Джагаров звучат като „ода“ на самия живот.

Тематично поезията на Георги Джагаров е анализирана в отделни студии с акцентни заглавия, които се явяват особени самостоятелно части на книгата на Венко Христов: „Моите песни“, „Сливане на лирически герой и автор“, „Ботевското начало“, „Мясната на поезията“ и пр. (соча тези, които правят най-добро впечатление с анализите си). Със своя синтетизъм се отличава студиите „Единство в полемиката“, „Живителните струи на Април“, „Песни за родината“, „Философско-екзистенциална проблематика“, в които се разглеждат проблеми на поезията, драмата и публицистиката на Джагаров.

Георги Джагаров беше сред първите, които разчупиха каноните на догматичното мислене. По-късно културният аспект на този процес ще стане общонационален, но имената на първенците в този прелом за поколенията ще станат като предвестници на истинското комунистическо бъдеще. В творчеството на Джагаров, както подчертава и Венко Христов, човекът и гражданина, ху-

дожникът и комунистът са в такова органично единство, че е исторически недолжовидно, бихме казали, дори кощунствено, да бъдат откъсвани или противопоставяни, макар и условно.

И в поезията, и в драматургията, и в публицистиката на Георги Джагаров съществува дълбока мотивираност на философско-мирогледната принципност на борбата, на цялостното световъзприятие на комуниста. Любовта, а не омразата и отмъщението е най-силният двигател в поезията на Г. Джагаров, предпоставка за разгръщане в пълнота на социалистическия хуманизъм в неговото по-късно творчество. Наистина класовият компромис в антифашистките му стихове би бил немислим. Но смъртта, често срещан образ в поезията му, е примамлива и оправдана само в името на живота, в опазване на неговата чест и достойнство. Тоест тя не е показана като естествен край на биологичното съществуване — тя може да бъде и е един съвършен порив за възтържествуване на социална справедливост. Иначе би била абсурдна, неконструктивна като художествен образ. При една съпоставка, която Венко Христов прави с „Балада за комуниста“ на Веселин Андреев, където твърдостта на героя е пословична, ще забележим, че поетът Георги Джагаров изпълнява тази желязна непреклонност пред врага и желание за борба до пълна победа с допълнителни штрихи. В поезията му нахлуват много земни, топли краски, разкрита е нежността на взаимоотношенията между борците антифашисти. Вечико това прави „твърдостта“ несломима, но и земна, постижима, тоест човешка. Навсякъде се подчертава човешкото жизнелюбие („усмихна се, //а знаеше, че в коридора //след малко ще нахълта //в син мундир смъртта“). Изследвайки нравствения облик на борца комунист в творчеството на Г. Джагаров, може да се забележи вътрешната приемственост с традицията, но интимно-философското ѝ звучене е още по-пълно защитено.

Това е човекът на новото време, който воюва за комунистическия идеал във всички сфери; и в обществения живот, и в любовта, и в опазването на природата. . . Тази страна от творчеството на Георги Джагаров е задълбочено изследвана от Венко Христов, изтъкнат е основният принцип на писателското кредо: „Комунизмът е красота и Георги Джагаров отстоява нейното тържество навсякъде и във всичко“. Неслучайно „Прокурорът“ завладя драматургичните подуми на най-известните световни театри. По тази причина ми се струва, че и втората част на книгата на Венко Христов, озаглавена „Драматургът“, макар да е

много аналитична, се нуждае от още факти, които да подкрепят и обяснят истинското творческо присъствие на поета Г. Джагаров в това трудно селение на драматургията, където той само с няколко постановки става световно име.

Ценното в тази част на книгата на Венко Христов е обаче това, че единствено тук са поставени на изпитание и преценка досегашните мнения на българската критика за творчеството на Джагаров. Разгледани са въпроси на сценичното и художественото майсторство, анализирани са неща светът на идеите на твореца и възможността за тяхното най-ефективно стигане до зрителя, изяснен е правилно новаторският характер на драматургията на Джагаров.

Профилът на поета и драматурга Георги Джагаров би бил непълен без разглеждане на публицистичното му дело. След излизането на неговата книга „От Ботев до Ботев“ (а статията в нея още при всяка своя поява в литературния печат извиваха конвенционалните вкусове), струва ми се, че за българската критика вече няма друга възможност освен точно сверяване с публицистично-критическия метрфон на Георги Джагаров. Стана така, че след появата на тази книга съвременната критика кога гласно, кога по-малко гласно прецени критериите си, с които е подхождала към творчеството на Ботев и Вазов, на Яворов и Вапцаров, на Дебелянов и Пенев, на Талев и Георги Караславов. Георги Джагаров издигна такъв еталон на критически анализ, че всичко еклетично и едностранчиво, промъквало се случайно или не съвсем случайно в досегашната критическа практика, вече би изглеждало нелепо.

Самото обстоятелство, че вишеш за поет, критик и драматург, поставя на изпитание вътрешното чувство на равновесие и самовизискателност, каквито навярно е изпитал и самият автор за това изследване за Георги Джагаров. Венко Христов е подходил добросъвестно към богатото на проблеми творчество на Джагаров, анализирал е много неща от творбите му, за да не кажа всички или почти всички. В края на книгата си е приложил и библиография, която дава представа за критическия интерес към творчеството на Джагаров през различните години. Но тъкмо това е задължавало Венко Христов да изчисти книгата си от „общата“ фразеология на някои места (нещо, за което вече стана дума), да се прецизират твърдения, които, така поднесени, звучат тенденциозно, но неясно: „... поетът трябва да се стреми

(става дума за Джагаров — бел. м., М. Т.) да се превърне в трайно слънце на небосклона, във вечно светеща звезда, но поне във всеки случай трябва да проблесне като искра, която да разсече тъмтата. По-късно Георги Джагаров ще развие това свое съзнание (курс. мой, М. Т.) в цялото си творчество“ (с. 11). На друго място четем: „Една от перлите, затворена между кориците...“ (с. 33). На с. 67 е казано: „Вярваме му и вървим с веруото му, плюем върху това и се замисляме за нашия собствен принос към този свят.“

Едва ли ще добием истинска представа за творческия процес у поета от твърдението на Венко Христов, че „Този проблем мъчи Георги Джагаров трайно“ (с. 42), или пък, че неговата поезия не била „предназначена за тънки ценители на изкуството“.

Защо да не бъде? Всеки добър ценител може да се нарече такъв. Друг е въпросът, че тя не е предназначена само за ценители-литератори и изкуствоведи. Но дори и човекът от народа, стига да има вродено чувство за красотата, може да се нарече така. Тъкмо в това е смисълът на цялата поезия на Джагаров.

Крайно неуместна според мен е и съпоставката между Г. Джагаров и Херман Хесе, която Венко Христов е направил в студията „Мисията на поета“. За Г. Джагаров се твърди, че за разлика от Х. Хесе неговата дума била „съдбовна“. Но не е ли, питаме се ние, тя съдбовна за всеки истински творец? — друго е мимикрия в изкуството.

Автентичните сравнения са реализирани само между реални величини в изкуството. Значи, трябва да се търсят други белези на общност и различие, ако ще се правят съпоставки между българския и другия, чуждия писател. Разбира се, всички тези възражения възникват у мене, познавайки литературно-критическото дело на Георги Джагаров, което неусетно те кара да се взираш във всяка постановка на проблема, в неговото прецизно извеждане и отстояване... Защото в крайна сметка книгата на Венко Христов при всички бележки, които могат да се отпратят към стила ѝ, съдържа едно важно качество — тя създава точна и явна представа за многообемното, съдържателно, възпъващо и респектиращо творчество, което би било гордост за всяка национална култура, творчеството на поета, публициста, драматурга и общественика Георги Джагаров.

Мариана Тодорова